

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

В статті розглядається процедура складання процесуального рішення слідчим, прокурором, слідчим суддею. Надається аналіз порушень чинного законодавства під час неправильного застосування процесуальних норм. Запропонована класифікація складання процесуального рішення та вказані шляхи їх удосконалення.

Ключові слова. Процесуальне рішення, протокол, постанова, ухвала, вирок, слідчий, прокурор, слідчий суддя.

Актуальність статті полягає в тому, що новий кримінально-процесуальний кодекс України визначив нові процедури та встановив процесуальний порядок застосування кримінально-процесуальних норм.

Сучасна кримінально-правова політика держави здійснюється в умовах реформування кримінально-процесуального законодавства. Успішне виконання завдань кримінально-процесуального права полягає, перш за все, у якісному забезпеченні процедури кримінального переслідування процесуальними нормами, ефективного їх застосування таким чином, щоб забезпечити права та інтереси сторін, учасників, суб'єктів кримінально-процесуального провадження. Наважливым результатом судово-правової реформи є прийняття нового кримінально-процесуального кодексу України (КПК), за яким встановлена змагальна система кримінального процесу. Почався розвиток нових інститутів кримінально-процесуального права. Держава та суспільство сьогодні визначають, що проведення соціальних та економічних реформ є значно більш цілеспрямовані ніж очікувалося.

Соціальна напруженість, зростання злочинності, почуття розочарування свідчить (1200 респондентів), що сьогодні 60% населення не схвалюють діяльність слідчого судді. 40 % вважають корумпованими діяльність судової влади [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме тому сучасний стан правосуддя в Україні привертає постійну увагу з боку вчених, які визначають глибокий теоретичний зміст щодо подальшого удосконалення кримінально-процесуальних норм, які регулюють законні інтереси сторін, суб'єктів, учасників кримінального провадження. Проблеми процесуальних норм були предметом розгляду з боку вчених В. П. Бож'єва, Ю. М. Грошевого, К. Ф. Гуценко, Т. М. Добровольської, О. В. Капліної, П. А. Лупінської, С. В. Слінько, В. М. Тертишника, Л. Д. Удалової та ін.

Мета дослідження. Водночас незважаючи на значний вклад вчених у процесуальні положення теоретичних досліджень, значна кількість питань, які виникли з прийняттям нового КПК України постали під новим кутом зору. Не склалося єдності думки щодо регламентації процедури кримінального процесу нормами процесу, окремі з них скасовані новим КПК, інші з них залишилися предметом дискусій та підлягають ретельної зміни, окремі підлягають удосконалення.

Структура кримінального процесу передбачає чітку регламентацію його процедури процесуальними нормами. Застосування процедурної процесуальної норми можна визначити за наступними ознаками, які передбачені ст. 91 КПК України, а саме обставини, які підлягають доказуванню по кримінальній справі. Згідно ст. 93 КПК України обов'язок збирання доказів по кримінальній справі за новим КПК встановлений на сторони процесу, однак, згідно ст. 94 КПК оцінка доказів повинна бути покладена тільки на слідчого суддю, який має процесуальні повноваження постанови вироку. Практика кримінального процесу встановила, що всі фактичні данні, які отримані під час досудового розслідування повинні бути процесуально визначені як докази. Тобто центр юридичної діяльності слідчого, прокурора, слідчого судді залишається те, що відноситься до застосування права, тобто до встановлення фактичних обставин справи, вибір і аналіз конкретних юридичних норм і прийняття процесуального рішення. При цьому правова кваліфікація має правове значення під час закріплення та застосування юридичних норм. При цьому стадія досудового розслідування має «попередній характер» тому що всі докази, які закріплені у разі проведення слідчих дій повинні бути ретельно перевірені на стадії судового розгляду за участю сторін процесу на підставі принципу змагальності.

Встановлення фактичних обставин і вибір юридичних норм охоплює ухвалення процесуального рішення у справі. Правова кваліфікація це юридична оцінка усієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного факту скоєння злочину (головного факту) до певних юридичних норм.

Розглядаючи застосування процесуальних норм необхідно звернути увагу на конституційне регулювання кримінального процесу. Ст. 8 Конституції України, як Основного закону держави, закріплює вищу юридичну силу. Конституція відбиває об'єктивну, загальносвітову тенденцію не втручання держави в життя суспільства і окремих громадян. Аналіз конституційних норм і правил їх застосування приводить до висновку, що сучасна конституційна, правова, демократична держава повинна включати:

- верховенство конституції і права, зв'язок держави і права;
- організацію державного управління заснованого на принципі розділення влади;
- гарантії прав і свобод громадян, судовий захист цих прав, відповідальність громадянина перед державою;
- судовий контроль, за дією влади і дотриманням конституційних норм.

Зміцнення правової, конституційної основи держави неможливе без посилення ролі закону як чіткого, обмеженого конкретними рамками правил поведінки. Коли ж норми конституції не мають критеріїв, встановлених і визначених в ній, застосовуються слідчим, прокурором або слідчим суддею, аналогічно норм кримінального, кримінально-процесуального права, виникає процесуальне спрощення, що веде до порушеннями закону, заподіює збиток правосуддю, громадянам і окремим особам.

Конкретизувати проблеми кримінального процесу та їх змінити, стосовно норми права ця мета демократичного суспільства.

Закон як форма кримінально - процесуального права регулює найбільш важливі громадські стосунки, забезпечуючи охорону прав і інтересів особи. За допомогою закону треба встановити, що положення відомчих нормативних актів, а саме накази Генерального прокурора, Міністра внутрішніх справ, Служби Безпеки України не повинні суперечити нормам кримінально - процесуального права.

Прикладом може бути застосування закону України про оперативно – розшукову діяльність, який передбачає, застосування оперативно-розшукових заходів відносно підозрюваного під час вчинення злочину не визначаючи терміну проведення даних заходів.

Практика свідчить, що у разі виконання оперативних дій, оперативні підрозділи керуються не кримінально - процесуальним законом, а відомчими нормативними актами. Новий КПК встановив у ст. 246 КПК процедуру проведення негласних слідчих (розшукових) дій, але механізм проведення, який необхідно визначити, виходячи з процесуальної норми, а саме складання постанови, протоколу у яких процедурних моментах новий КПК до кінця не визначив. Згідно ст.ст. 247-249 КПК слідчий має повноваження складання клопотання, який розглядає слідчий суддя та складає ухвалу щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Теоретичні питання які постають у даному разі полягають в тому, що слідчий має право проведення негласних слідчих (розшукових) дій не відносно суб'єкту кримінального процесу. Після порушення кримінальної справи, слідчий отримавши докази складає повідомлення про підозру відносно підозрюваної особи. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій до повідомлення про підозру здійснюється у разі, якщо відомості про злочин та особу неможливо отримати в іншій спосіб. Про проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий повинен скласти протокол, згідно ст.ст. 103, 104 КПК України.

Невирішені частини проблеми. Класична типологія процесу проводиться в залежності від реалізації принципу змагальності, диспозитивності і поділяє типи процесу на змагальний або розшуковий. В рамках розшукового процесу публічна мета по відшуканню і покаранню винних осіб підпорядковує собі всі інститути судочинства, зумовлює активність суду у встановленні істини, не потребує поділу кримінально-процесуальних функцій. Аналізуючи розшуковий процес, С. І. Вікторський пише, що добитися у підсудного визнання є головним завданням. Підсудний перетворювався на предмет дослідження, в найближче і краще джерело, з якого можна дізнатися істину [1, с. 208].

Змагальна форма процесу спрямована на оптимальне вирішення конфлікту, який припускає існування в процесі сторін та обмеження впливу держави на особу в суді. Змагальний процес зберігає рівновагу сторін між обвинувальним укліном та системою захисту, які орієнтовані тільки за закон.

В. В. Кальницький, П. Г. Марфицин вважають, що рішення у кримінальному процесі класифікуються за суб'єктами процесу: слідчий, прокурор, суддя; за колом питань, процесуальних підстав прийняття рішення та за формою складання, тобто: постанова, протокол, вирок [4. с. 42].

Л. Д. Кокарев, Г. Ф. Горський, П. С. Елькінд поділяють рішення за основними питаннями кримінального процесу, а саме: порушення кримінальної справи, повідомлення про підозру, постанова про закриття кримінальної справи, та процесуальні рішення за окремими питаннями проведення слідчої дії, а саме клопотання, скарга та їх розгляд і прийняття рішення щодо вирішення питання про їх розгляд [2].

Складання процесуальних рішень та протоколів проведення слідчих дій, як свідчить практика має істотні порушення прав сторін у процесі. Аналіз порушень чинного законодавства надає можливість надати їх класифікацію за видами.

По-перше, порушення права на захист, яке виникає під час розширення процесу, а процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого не має кінцевої регламентація виникаючих процедурних стосунків. Такий розвиток обумовлений тим, що права і обов'язки суб'єктів кримінально - процесуальній діяльності сформульовані в законі не повно і не точно, що іноді призводить до виникаючих порушень. норм кримінально - процесуального закону.

По-друге, процесуальне рішення має специфіку його складання і повинне відповідати встановленим законним вимогам. Дотримання процесуального рішення гарантує повноту, об'єктивність, чіткість, стабільність, обов'язковість прийнятого рішення.

Вказані вимоги можна визначити за процедурною формою процесу, а саме:

- вимоги, пов'язані з порядком ухвалення рішення;
- вимоги повноту, що забезпечують, і обґрунтованість рішення;
- вимоги пред'являються до атрибутів процесуального рішення;
- вимоги пов'язані з виконанням процесуального рішення.

Ці вимоги націлені на те, щоб процесуальний документ утілював в собі результат розгляду у справі, забезпечував обґрунтованість і повноту рішення.

По суті норми кримінального права встановлюють модель злочину за здійснення яких повинна слідувати конкретна кримінальна відповідальність. Елементи цієї моделі вказують на обставини, наявність або відсутність яких необхідно доводити, для того, щоб мати можливість розглянути кримінальну справу по її суті слідчим суддею.

Висновок полягає в тому, що процесуальне рішення повинно бути засновано на законі, відповідати по форму та суті нормативному викладенню у праві. Порушення, яке може бути вказано під час процедури складання протоколу, постанови, ухвали може бути відображено у вирокі слідчого судді, що є неприпустимим у разі виконання завдань кримінального процесу. Завжди необхідно пам'ятати, що розвиток конкретизації в законі не виключає небезпеки спотворення, звуження сфери дії закону, а встановлення окремих процедур і механізмів реалізації можуть взагалі утруднити або перешкодити здійсненню права. Крім того, низький рівень правосвідомості і правової культури у окремих працівників правоохоронних органів породжує ще більшу небезпеку – порушення прав і свобод громадян.

Література:

1. Викторский С. И. Русский уголовный процесс : учебник // С. И. Викторский. – М. : 1997. – 310 с.
2. Горский Г. Ф. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе // Г. Ф. Горский, Л. Д. Кокарев, П. С. Элькинд. – Воронеж : ВГУ, 1978. – 230 с.
3. Грошевой Ю. М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе. [Текст] / Ю. М. Грошевой. – Х. : Основа. 1979. – 121 с.
4. Марфицин П. Г. Усмотрение следователя (уголовно-процессуальный аспект) // П. Г. Марфицин. – Омск : Омский институт МВД РФ, 2002. – 160 с.
5. Соціологічне опитування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.razumkov.org.ua/>.

6. Костін М. Мета кримінального судочинства: поняття і сутність [Текст] / М. Костін. – Право України. – 2008. – № 4. – С. 80-83.
7. Слїнько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування / С. В. Слїнько / Х. – Владимирів, 2011. – 280 с.
8. Таций В. Я. Всеобщая декларация прав человека и проблемы становления конституционализма в Украине. [Текст] / В. Я. Таций // Проблемы законности. Вып. 36. – Х. : Основа, 1998. – С. 3.
9. Хашимов Р. А. Категория «цель» в уголовном процессе [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Хашимов Рауль Амурович. – Челябинск, 2006. – 239 с.

Л. О. Максимова

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ НОРМ ПО НОВОМУ УПК УКРАИНЫ

В статье рассматривается процедура составления процессуального решения следователем, прокурором, следственным судьей. По результатам анализа составления процессуальных решений дается формы неправильного применения процессуальных норм. Вносятся предложения по законному, точному, процессуально грамотному составлению процессуального решения и дальнейшему совершенствованию законодательства направленного на устранение причин и условий, связанных с нарушением прав и свобод человека и гражданина в уголовном процессе.

Ключевые слова. Процессуальное решение, протокол, постановление, определение, следователь, прокурор, следственный судья.

L. Maksimova

THEORETICAL QUESTIONS OF IMPROVEMENT OF CRIMINAL PROCES NORMS ARE AFTER NEW CPC OF UKRAINE

In the article procedure of stowage of judicial decision is examined by an investigator, public prosecutor, inquisitional judge. The analysis of violations of current legislation is given during the misapplication of judicial norms. Offered classification of stowage of judicial decision and indicated ways of their improvement.

Keywords. Judicial decision, protocol, decision, decision, sentence, investigator, public prosecutor, inquisitional judge.

Надійшла до редакції 25. 02. 2013 р.